

Identifying the factors of desertion of servicemen of a military organization based on the implications of pressure theory and providing preventive solutions

Received: 2023-04-09

Pp. 1-32

Accepted: 2023-07-06

Jafar Mohammadi Barzegar¹

Abstract

Background and purpose: Desertion from the service of soldiers is one of the most common crimes among the armed forces. The implications of the pressure theory seem to explain the causes of this crime to a large extent. Based on this, the aim of the upcoming research is to identify the factors of the desertion crime of soldiers based on the implications of the pressure theory and provide preventive solutions.

Method: The research is qualitative in terms of method and descriptive-analytical in terms of purpose, and in terms of nature, it has been carried out using the grand theory method. In order to collect data, a targeted interview method has been used with the inspection chiefs of a military unit. The sample size in this research has been finalized after theoretical saturation and interviews with 28 people. The purposeful sampling method was semi-structured interview. After the interview, Max Kyuda software was used to analyze the findings. The research strategy was based on three elements: themes, concepts and categories. Validity of the findings was done through the opinion of other experts (trinity technique) and its reliability was done through the accurate guidance of the interview process, the interpretation of convergent interviews and the opinion of experts.

Findings: The findings of the research show that according to the implications of the pressure theory, managerial, organizational, family, individual, environmental, social, economic and peer factors play the most important role in desertion of conscripts.

Conclusion: The results of the research show that the strategies to prevent this crime can be applied at three levels: micro, medium, and macro, and in case of proper planning based on these data, this crime can be controlled to a large extent in the military unit.

Keywords: prevention, desertion, servicemen, armed forces, pressure theory.

Citation (APA): Mohammadi Barzegar, J. (1402). Identifying the factors of desertion of servicemen of a military organization based on the implications of pressure theory and providing preventive solutions. *Quarterly of Supervision and Inspection*, 17 (64),1-32. DOI: [10.22034/SI.2023.101117](https://doi.org/10.22034/SI.2023.101117)

1. Research Assistant Professor of Law Enforcement Department, Research Institute of Law Enforcement Sciences and Social Studies, Tehran, Iran. (Email: tat1352@yahoo.com)

شناسایی عوامل جرم فرار از خدمت سربازان وظیفه یک سازمان نظامی بر اساس دلالت‌های نظریه فشار و ارائه راهکارهای پیشگیرانه

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۵

صص ۱-۳۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۲۰

جعفر محمدی برزگر^۱

چکیده

زمینه و هدف: فرار از خدمت سربازان یکی از جرائم شایع در بین نیروهای مسلح است. به نظر می‌رسد دلالت‌های نظریه فشار تا حدود زیادی علل وقوع این جرم را تبیین کند. بر این اساس، هدف پژوهش پیش‌رو شناسایی عوامل جرم فرار از خدمت سربازان بر اساس دلالت‌های نظریه فشار و ارائه راهکارهای پیشگیرانه است.

روش: تحقیق از نظر روش، کیفی و از نظر هدف، توصیفی - تحلیلی بوده و از لحاظ ماهیت به روش گرند تئوری انجام شده است. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از روش مصاحبه هدفمند با رؤسای بازرسی یک یگان نظامی استفاده شده است. حجم نمونه در این تحقیق پس از اشباع نظری و مصاحبه با ۲۸ نفر خاتمه یافته است. روش نمونه‌گیری هدفمند بوده و ابزار مورد استفاده، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بوده است. پس از مصاحبه از نرم‌افزار مکس کیودا برای تحلیل یافته‌ها استفاده شد. راهبرد پژوهش بر سه عنصر مضمون‌ها، مفاهیم و مقوله‌ها استوار بوده است. روایی یافته‌ها از طریق نظر سایر خبرگان (تکنیک تثلیث) و پایایی آن از طریق هدایت دقیق جریان مصاحبه، تفسیر مصاحبه‌های همگرا و نظر خبرگان به‌دست آمد.

یافته‌ها: یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد بر اساس دلالت‌های نظریه فشار عوامل مدیریتی، سازمانی، خانوادگی، روحی و روانی، فردی، محیطی، اجتماعی، اقتصادی و همسالان بیشترین نقش را در فرار سربازان وظیفه داشته‌اند.

نتیجه‌گیری: نتایج تحقیق حاکی از آن است که راهکارهای پیشگیری از این جرم در سه سطح خرد، میانه و کلان قابلیت اعمال دارد و در صورت برنامه‌ریزی مناسب بر اساس این یافته‌ها، تا حدود زیادی می‌توان این جرم را در یگان‌های نظامی کنترل کرد.

کلیدواژه‌ها: پیشگیری، فرار از خدمت، سربازان وظیفه، نیروهای مسلح، نظریه فشار.

استناد (APA): محمدی برزگر، جعفر (۱۴۰۲). شناسایی عوامل جرم فرار از خدمت سربازان وظیفه یک سازمان نظامی بر اساس دلالت‌های نظریه فشار و ارائه راهکارهای پیشگیرانه. *فصلنامه نظارت و بازرسی*، ۱۷ (۶۴)، ۱-۳۲.

DOI: [10.22034/SI.2023.101117](https://doi.org/10.22034/SI.2023.101117)

از دیرباز خدمت وظیفه عمومی یا به اصطلاح «اجباری» در ایران به عنوان یک فشار یا وظیفه، مورد توجه پسران و خانواده‌های آنان قرار گرفته است. فشار حاصل از اجباری بودن خدمت از یک طرف و مواجه شدن با جامعه‌ای نو و نظامی متفاوت از محیط قبل از خدمت از سوی دیگر، باعث ناسازگاری اولیه یا فشار جدید می‌شود. از دیدگاه روان‌شناختی هرگونه فشار روانی یا جسمانی، می‌تواند تبعات منفی زیادی را در آینده برای افراد ایجاد نماید (ولسی‌زاده و پوستچی، ۱۳۹۲: ۳۴). فرار از خدمت سربازی امروزه تبدیل به یک معضل در محیط‌های نظامی شده و از جرائم شایع در نیروهای مسلح محسوب می‌شود؛ با وجود این، مجموعه تدابیر و دانش اعمال شده نسبت به پدیده مذکور تاکنون کارساز نبوده و در چنین فضایی لازم است ضمن بررسی علل و انگیزه‌های مؤثر بر ارتکاب جرم این موضوع از منظر نظریه‌های جرم‌شناسی مورد بررسی قرار گیرد و راهکارهای کاربردی و اثربخش جهت کاهش ارتکاب جرم و پیشگیری از آن ارائه شود. از سویی، شناسایی عوامل مؤثر بر فرار از خدمت، برای سازمان‌های نظامی از اهمیت بالایی برخوردار می‌باشد. واقعیت این است که این عوامل، معلولی است که می‌تواند دلایل یا عوامل مختلف محیطی، اجتماعی و خانوادگی، اقتصادی و معیشتی، عدم تناسب ویژگی‌های روحی و روانی، وضعیت نامناسب محل خدمت و یا برخورد نامناسب فرماندهان و مدیران، زمینه را برای فرار از خدمت فراهم نماید و آن‌ها را علی‌رغم میل باطنی، مرتکب جرم کند (نوری، ۱۳۹۵: ۱۱۱). خدمت سربازی یکی از مسائلی است که دارای بار اجتماعی، امنیتی، روانی و اقتصادی است. فشارهای روانی و نارضایتی‌های موجود در محیط سربازی موجب بروز اقدامات خشونت باری از طرف بعضی از سربازان می‌شود که شکل خفیف آن غیبت و فرار از خدمت سربازی است. سرباز فراری علاوه بر آسیبی که به صورت مستقیم به فرایند انجام مأموریت واحد سازمانی خود می‌زند با کاهش روحیه و انگیزه سایر سربازان نیز می‌تواند در مأموریت یگان اخلاص ایجاد کند. به‌هرحال، فرار از انجام خدمت از نشانه‌های

ضعف تعهد و مشکل در میان نیروهای نظامی است؛ به همین دلیل در هر سازمان نظامی تلاش می‌شود که کمترین مورد فرار صورت گیرد و در صورت فرار نیز سعی می‌گردد موضوع به‌سرعت رسیدگی، ریشه‌یابی و علل آن ارزیابی شود. با ارزیابی علمی علل فرار می‌توان ضمن شناسایی ابعاد مشکل‌ساز، زمینه کاهش جرم را فراهم کرده و با تسهیل روند اجرای مأموریت سازمانی متناسب با نیازهای افراد، هم رضایت کاری سربازان را افزایش داد و هم زمینه اجرای بهتر مأموریت سازمانی را فراهم کرد (امیدی، ۱۳۹۳: ۱۱). بنابراین با توجه به اهمیت جرم ضرورت دارد عوامل و متغیرهای گوناگونی را که در پیدایش آن تأثیرگذار هستند، شناسایی کرد و با مطالعه همه‌جانبه، علمی و دقیق مورد بررسی و کنکاش قرار گیرد و راهکارهای پیشگیرانه قبل از وقوع را ارائه نمود زیرا سربازان وظیفه در سازمان‌های نظامی ما به‌قدری اهمیت دارند که از جمله اعضای اصلی بدنه سازمان بوده و بخش عظیمی از آن‌ها در فرایند استراتژی امنیت در جامعه مشارکت دارند. امری که مورد تأکید مقام معظم رهبری برای به‌کارگیری مناسب نیروهای وظیفه، متناسب با تحصیلات، شأن سربازی و به‌کارگیری کیفی آن‌ها بوده است (واعظی‌نژاد و موسوی نقابی، ۱۳۹۹: ۱۵۱) و همچنین فرمانده سابق سازمان انتظامی بر آن تأکید دارد که علت فرار باید ریشه‌یابی شود (خبر آنلاین، ۱۳۹۵).

برخی کارشناسان نظامی معتقدند که هرچه قدر تعداد بیشتری از مردم یک کشور بتوانند آموزش‌های نظامی را طی کنند، به همان نسبت آن کشور در شرایط بحرانی و در صورت تجاوز دشمنان، بهتر می‌تواند از سرزمین خود دفاع کند (باصری، ۱۳۹۲: ۴). سربازی، به‌طور کلی به دو دوره آموزشی و دوره خدمت در یگان تقسیم می‌شود که هر دوره دارای پیامدهای جسمی و روانی و نیز پیامدهای اجتماعی است (سیدی، اسیدی و صلواتیان، ۱۳۹۵: ۶۷). ایران جزو کشورهایی است که بیشترین مدت زمان خدمت سربازی را در بین کشورهای منطقه دارد و خدمت سربازی برای عموم مردان اجباری است. در این محیط، سربازان با محیطی نو و نظامی متفاوت با محیط قبلی زندگی خود مواجه می‌شوند و در نتیجه بایستی بتوانند خود را با مقررات حاکم بر نیروهای مسلح

تطبیق دهند و دچار مشکلات رفتاری نگردند (نایب‌پور و معصومی، ۱۳۹۴: ۹۳). اما سربازان در عمل با مشکلات مختلفی مواجه می‌شوند که از جمله آن‌ها می‌توان به جدایی از خانواده و نظام‌های حمایتی، جدایی از دوستان، انضباط زیاد و اجباری، تغییر تغذیه و برنامه خواب اشاره کرد (فتحی آشتیانی و سجاده چی، ۱۳۸۴: ۱۵۳). سازمان‌های نظامی سعی در کنترل رفتار یا عمل سربازان دارند و این به معنای محدودتر شدن آن‌ها است. در نهایت، اکثر سربازان با موقعیت جدید سازگار شده و مدت سربازی را بدون هیچ مشکلی سپری می‌کنند؛ لیکن عده‌ای دیگر به علل گوناگون تاب‌آوری لازم را نداشته و تحت تأثیر فشارهای وارده، جرم فرار از خدمت را انجام می‌دهند که این وضعیت تبعات ناخوشایندی برای خودشان و سازمان‌های نظامی ایجاد می‌نماید. به هرحال، از آنجاکه فرار از خدمت، مشکلات قضایی و محرومیت‌های اجتماعی برای سربازان می‌تواند به همراه داشته باشد از اهمیت بالایی برخوردار است (کمالوند، کریمی طاهر و وثوقی، ۱۳۹۵: ۱۰۵). عده‌ای از محققان معتقدند سربازان در دوره خدمت به علل شخصیتی، علل سازمانی و علل برون سازمانی (چگنی، آوخ کیسمی، جهان‌داری و راه نجات، ۱۴۰۰: ۳۰) متحمل فشارهای زیادی شده و در نهایت فرار می‌کنند؛ اما عده دیگری از آنان در تبیین رفتارهای متضاد با قوانین معتقدند عوامل متعدد محیطی، خانوادگی، فردی و اجتماعی بر فرار تأثیرگذار است (مختاری، خیری و علیپور، ۱۳۹۷: ۳۰). تعداد دیگری از پژوهشگران نیز به نقش فرماندهان در فرار توجه نموده و معتقدند اگر توانمندی فرماندهان در چهار بُعد نگرش، صفات، رفتار و اقتضائات رهبری افزایش یابد تأثیر بسزایی در کاهش فرار از خدمت خواهد داشت (هاشمی و احمدی، ۱۳۹۹: ۱۱۵). لذا با توجه به اهمیت عوامل مدیریتی (رفتارهای تعاملی زیان‌بار فرماندهان با سربازان) باید به مسائل و موضوعات مدیریتی ناشی از تعامل فرماندهان و سربازان با یکدیگر توجه ویژه‌ای کرد (معظمی گودرزی، داودی گرمارودی و سماواتی پیروز، ۱۴۰۱: ۱۸۵). به‌رغم این علت‌شناسی‌ها می‌بایست این امر مورد توجه قرار گیرد که در واقع فرار از خدمت دارای پیچیدگی‌های فراوانی است و دلایل متعددی در این موضوع می‌تواند نقش ایفا

نماید. به هر دلیل، اقدامات و تلاش‌های مسئولان نظامی برای پیشگیری از فرار سربازان قرین موفقیت نبوده و کماکان یکی از شایع‌ترین جرائم در بین تمامی نیروهای مسلح است (کمالوند و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۰۷). پژوهشگر این تحقیق معتقد است نظریه فشار قابلیت تبیین این وضعیت ناهنجار را دارد و توجه به دلالت‌های این نظریه می‌تواند دیدگاه‌های جدیدی را برای فرماندهان نظامی فراهم کند تا از منظر آن علت‌های وقوع جرم فرار را احصا و در پرتو کنترل فشارهای وارده بر سربازان راهکارهایی پیشگیرانه را اجرا نمایند؛ بنابراین، سؤال اصلی تحقیق این است که چه عواملی موجب فرار از خدمت سربازان وظیفه می‌شود و آیا نظریه فشار قابلیت تبیین این وضعیت را دارد؟

خدمت سربازی

دفاع از تمامیت ارضی کشور و استقلال نظام جمهوری اسلامی ایران جان، مال و ناموس امت مسلمان، وظیفه دینی و ملی هر فرد با تابعیت ایرانی است و بنا بر اصل یک‌صد و پنجاه و یکم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، کلیه افراد کشور، به‌منظور تحقق اهداف عالی نظام جمهوری اسلامی باید همواره توانایی دفاع همه‌جانبه از کشور را داشته باشند. از آنجاکه به دلایل مختلف (مانند کمبود بودجه و امکانات و ...) چنین امکانی وجود نداشته است که تمام نیروهای مسلح به‌طور رسمی و دائمی به خدمت گرفته شوند و نیز به‌دلیل ایجاد آمادگی نظامی در عموم مردم برای مواقع حساس، در قوانین جمهوری اسلامی بعد از پیروزی انقلاب همانند قبل از انقلاب و مانند بسیاری از کشورهای دیگر، خدمت سربازی در نظر گرفته شده است. در همین راستا، هر ساله حدود چند صد هزار نیروی جوان، مذکر و مستعد وارد سازمان‌های نظامی و انتظامی می‌شوند و به مدت معین جهت انجام خدمت سربازی در اختیار این سازمان‌ها قرار می‌گیرند (عضدی، ۱۳۹۲: ۱۰). بر این مبنای کلیه اتباع ذکور دولت جمهوری اسلامی ایران که برابر مقررات قانونی مکلف به انجام خدمت وظیفه عمومی هستند، از بدو ورود به خدمت، سرباز نامیده می‌شوند (نوری و رضایی‌راد، ۱۳۹۵: ۲۵۸).

در تعریف، سرباز فراری به سربازی گفت می‌شود که بدون اجازه محل خدمت یا آموزش خود را ترک کند (رند^۱، ۲۰۰۲: ۲۱). مسئله فرار از خدمت سربازان، یکی از معضلات سازمانی است که ضربه‌ای بر روند حرکت سازمان بوده و برای مدیران سازمان‌ها که در پی حفظ و نگهداری، بهبود و بهره‌وری نیروی انسانی خود هستند، به صورت یک مشکل مطرح است. با توجه به جایگاه خاص نیروهای مسلح در جمهوری اسلامی به عنوان مظهر نظم و انضباط در جامعه، توقع بر این است که این کارکنان، کمترین آمار جرائم و تخلفات را داشته باشند (ممی‌زاده، ۱۳۸۱: ۳۲). براساس قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح مجازات‌های زیر در خصوص فرار سربازان وظیفه پیش‌بینی شده است:

ماده ۵۹- کارکنان وظیفه نیروهای مسلح هرگاه در زمان صلح بیش از پانزده روز متوالی مرتکب غیبت شده و عذر موجهی نداشته باشند، «فراری» محسوب و چنانچه دستگیر شده باشند به حبس از سه ماه تا یک سال یا سه ماه تا یک سال اضافه خدمت محکوم می‌گردند.

ماده ۶۰- کارکنان وظیفه فراری در زمان صلح هر گاه شخصاً خود را معرفی و مشغول خدمت شوند به ترتیب زیر با آنان رفتار می‌شود:

الف- چنانچه برای اولین بار مرتکب فرار از خدمت شده و ظرف مدت شصت روز از شروع غیبت مراجعت نمایند، بدون ارجاع پرونده به مرجع قضایی در مقابل هر روز غیبت و فرار، دو روز به خدمت دوره ضرورت آنان افزوده می‌شود. این اضافه خدمت بیش از سه ماه نخواهد بود.

ب- چنانچه پس از مدت یادشده در بند (الف) این ماده خود را معرفی کنند و یا سابقه فرار از خدمت داشته باشند به حکم دادگاه به حبس از دو تا شش ماه محکوم می‌گردند.

ج- چنانچه در زمان جنگ یا بسیج و فراخوان عمومی یا هنگامی که یگان مربوطه در آماده‌باش رزمی باشد و ظرف حداکثر دو ماه از تاریخ شروع جنگ یا بسیج و فراخوان عمومی یا اعلام آماده‌باش رزمی، خود را معرفی کنند از تعقیب و کیفر معاف خواهند بود. در صورتی که معرفی پس از مدت مذکور باشد یا در این مدت و یا پس از آن دستگیر شوند حکم «فراری در زمان جنگ» را خواهند داشت (قانون جرائم نیروهای مسلح، ۱۳۹۵).

پیشگیری

صرف‌نظر از اینکه پیشگیری از جرائم و کاهش آن در سطح جامعه امری ضروری به نظر می‌رسد، این مهم در سطح نیروهای مسلح از اهمیت دوچندانی برخوردار است. یکی از مباحث مهم در نیروهای مسلح، پیشگیری از جرائم و مقابله با آن می‌باشد و رده‌های نظارتی مثل بازرسی در این حوزه نقش فعالی دارند. پیشگیری در معنای عام عبارت است از: تمامی اقداماتی که از وقوع بزه جلوگیری می‌کند. به عقیده شرمین^۱ هر رویدادی که اعمال شود و نتیجه آن نشان دهد که از نرخ بزهکاری کاسته شده را می‌توان پیشگیرانه قلمداد کرد (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۷: ۸۲). در تعریف دیگر، پیشگیری مجموعه اقدامات و تدابیر غیر قهرآمیز است که با هدف خاص مهار بزهکاری، کاهش احتمال جرم، کاهش وخامت جرم، پیرامون علل جرائم اتخاذ می‌شود (میرزاخانی و درویشی، ۱۳۹۳: ۶۷). در این تعریف، اقدام پیشگیرانه تمرکز خود را بر عوامل جرم‌زا می‌گذارد پس در ابتدا علت‌شناسی وقوع جرم اجتناب‌ناپذیر است. با توجه به تعریف فوق، پیشگیری چهار عنصر خواهد داشت: ۱) غیر قهرآمیز بودن تدابیر پیشگیرانه؛ ۲) اختصاصی بودن اقدامات پیشگیرانه؛ ۳) کاستن آثار جرم؛ و ۴) در نظر گرفته شدن عوامل و علل. بر مبنای این نظریه نظام پیشگیری در کنار نظام کیفری قرار می‌گیرد و هدفش جلوگیری از کشیده شدن بزهکاران بالقوه به دامان نظام کیفری و همچنین کمک به این نظام است؛ چراکه تاریخ نشان داده است وجود یک نظام کیفری هرچند کامل و پیچیده نمی‌تواند نرخ وقوع جرم را به صفر برساند. نگرش به پیشگیری در نظر

1. Sherman

اندیشمندان این عرصه یکسان نیست؛ به طوری که برخی در تعاریف خود مفهوم موسع آن را در نظر گرفته و برخی دیگر مفهوم مضیق را مدنظر داشته‌اند. بینش موسع و فراگیر هر اقدامی که در زمینه مبارزه با بزهکاری، حتی پاسخ‌های کیفری (ضمانت اجراهای کیفری) و جبران خسارت از بزه‌دیدگان را پیشگیرانه محسوب می‌کند. در واقع فقط به نتیجه توجه می‌شود؛ یعنی هر روش، صرف‌نظر از محتوی، خواه کیفری، خواه غیر کیفری منجر به کاهش نرخ بزهکاری می‌شود (ابراهیمی، ۱۳۹۱: ۳۹) اقدامی پیشگیرانه است؛ اما مراد از معنای مضیق پیشگیری از بزهکاری مجموعه اقدامات غیرقهرآمیزی است که برای تحقق هدفی ویژه یعنی مهار بزهکاری، کاهش احتمال وقوع جرم، کاهش شدت بزه در مورد علل جرائم اتخاذ می‌شود (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۳: ۵۸۵). که عمدتاً در دو رویکرد پیشگیری اجتماعی و وضعی اتخاذ می‌شود.

نظریه فشار^۱

جامعه‌شناسی انحرافات و جرم‌شناسی از زمره علوم اجتماعی کاربردی محسوب می‌شوند. در واقع هدف از بررسی جرم و رفتار انحرافی، دلالت‌های سیاستی یا همان یافتن راهکارهای عملی برای حل مسائل مرتبط با جرم و انحراف است. نظریه و تحقیق در خصوص علل جرم یا انحراف و رفتار مجرمانه یا انحرافی، اطلاعاتی فراهم می‌آورند که می‌تواند در پیشگیری از وقوع جرم و رفتار انحرافی یا کاهش تأثیر آن بر جامعه مورد استفاده قرار گیرد (ویتو و ماز^۲، ۲۰۱۷: ۱۴). بر این اساس، سیاست‌های پیشگیری از جرمی موفق و کارآمدند که مبتنی بر مباحث نظری بوده و از پشتوانه تجربی برخوردار باشند. در حوزه فرار از خدمت سربازان، یکی از نظریات مهم دلالت‌کننده جرم نظریه فشار است. نکته قابل توجه آن است که هر نظریه‌ای متناسب با پیش‌فرض‌ها و عللی که برای تبیین جرم و انحراف دارد، دلالت‌های سیاستی متفاوتی برای جلوگیری و کاهش نرخ ارتکاب جرم یا رفتار انحرافی ارائه می‌نماید. نظریه‌های فشار معاصر بسط‌یافته نظریه آنومی دورکیم^۳ و فشار مرتون^۱ هستند.

1. strain theory
2. Vito & Maahs
3. Durkheim

نظریه فشار تأکید دارد تجربه فشارها یا استرس‌زها احتمال جرم را افزایش می‌دهد. فشارها به رخدادها و موقعیت‌هایی اشاره دارد که افراد از آنها بیزارند. نظریه‌های فشار دلالت‌های سیاستی سراسری برای مقابله با فشار دارند؛ به این ترتیب که با کاهش فشار می‌توان انتظار داشت نرخ جرم نیز کاهش یابد (براون^۱، ۲۰۱۰: ۵۷۲). دورکیم معتقد است که در شرایط تقسیم کار آنومیک و اجباری است که کج‌رفتاری و انحراف اجتماعی فرصت بروز پیدا می‌کند و تضاد میان استعدادهای کلی و نقش‌های اجتماعی باعث ایجاد آنومی شده، به کج‌رفتاری منتهی می‌شود (جونز^۲، ۲۰۰۱: ۱۱۱). در نظریه فشار مجموع اثرات پنهان و آشکار، مستقیم و غیرمستقیمی است که محیط اجتماعی بر افرادی که در آن زندگی می‌کنند اعمال می‌دارد (بیرو^۳، ۱۳۸۰: ۳۷۱). رابرت مرتون (۱۹۷۰) این فشار را ناشی از ناتوانی شخص در دستیابی به اهداف مقبول اجتماعی می‌داند. او می‌گوید کج‌رفتاری حاصل فشارهای ساختاری - اجتماعی خاصی است که فرد را به کج‌رفتاری وادار می‌کند (مرتون، ۱۹۶۸: ۱۵۸). مرتون در نظریه خود بر فشارهای ساختاری جامع تکیه و تأکید کرده است در صورتی که باید به جنبه‌های روانی و عاطفی هم توجه داشت، چراکه بسیاری از جرائم ناشی از افکار و ذهنیت و بینش انسان‌ها است؛ بنابراین، عینی‌بودن فشار همراه با جنبه ذهنی بودن فشار در نظر گرفته می‌شود. سه مرحله: ۱- منابع فشار؛ ۲- احساسات منفی ناشی از فشار؛ و ۳- رفتار مجرمانه فرد ناشی از آن‌ها در نظریه فشار، عمل مجرمانه را تبیین می‌کند. افزایش فشار، افزایش جرم را در پی دارد. (آل وینفری^۴، ۱۳۸۸: ۲۸۸).

تجربه فشارها احتمال جرم را به چند دلیل افزایش می‌دهد. فشارها به طیفی از هیجانات منفی دامن می‌زند؛ مانند عصبانیت، استیصال و افسردگی. این احساسات اجازه کنش صحیح را نمی‌دهد و ارتکاب جرم، واکنش احتمالی آن است. جرم به افراد اجازه می‌دهد از فشارها بکاهند یا از آن فرار کنند؛ برای

1. Merton
2. Brown
3. Jones
4. Biero
5. Al Winfrey

مثال، افراد ممکن است برای دستیابی به اهداف اقتصادی‌شان دست به دزدی بزنند یا ممکن است برای اینکه مورد سوءاستفاده والدین قرار نگیرند، از خانه فرار کنند. جرم ممکن است به افراد این اجازه را بدهد به دنبال انتقام از منبع فشارها یا اهداف دیگر باشند؛ مثلاً افراد ممکن است به‌سوی همسالانی که به آنها توهین یا زورگویی می‌کنند، حمله‌ور شوند. جرم ممکن است به افراد اجازه دهد احساسات منفی‌شان را آرام کنند؛ برای مثال، افراد ممکن است به مصرف موادمخدر غیرقانونی روی بیاورند تا از این طریق به احساس خوب دست پیدا کنند. فشارها ممکن است به جرم منجر شود، به این دلیل که سبب کاهش بستگی‌ها و پیوندهای افراد با نهادها و دیگران متعارف می‌شود؛ برای مثال، افرادی که مورد بدرفتاری والدین قرار می‌گیرند، ممکن است از والدینشان منزجر و متنفر شوند. همچنین، افرادی که در مدرسه نمرات پایین می‌گیرند، ممکن است نسبت به مدرسه علاقه کمتری پیدا کنند. افرادی که پیوندهای ضعیف با نهادها و دیگران متعارف دارند، راحت‌تر به جرم روی می‌آورند. به‌علاوه، فشارها ممکن است از طریق مساعدکردن باورها نسبت به جرم، سبب افزایش آن شود؛ برای مثال، افرادی که مرتب مورد زورگویی قرار می‌گیرند، ممکن است به این باور برسند که اگر فردی برافروخته شوند، خشونت توجیه‌پذیر است. درنهایت، فشارها ممکن است سبب شود فرد با دیگر مجرمان ارتباط برقرار کند و این مسئله سبب برانگیختن، افزایش، و تقویت جرم می‌شود؛ برای مثال، افرادی که نمی‌توانند از طرق قانونی و مشروع به اهداف اقتصادی دست پیدا کنند، ممکن است به گروه‌های مجرم بپیوندند؛ بنابراین، جرم و بزهکاری از ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه نشأت می‌گیرد و به همین دلیل، واکنش‌های هم‌نوایی، نوآوری، تشریفات پرستی، عقب‌نشینی، طغیان از سوی افراد جامعه که ناشی از فشارهای بین اهداف فرهنگی و راه‌ها و وسایل دستیابی به آن اهداف است، انجام می‌شود (احمدی، ۱۳۸۴: ۵۰).

ساختار اجتماعی - فرهنگی در یک وضعیت نرمال و بسامان به سر می‌برد ولی به‌محض این‌که بر برخی از اهداف، از نظر فرهنگی در جامعه تأکید بیشتری شود و اگر که این میزان تأکید با گسترش راه‌ها و امکانات دستیابی به آن‌ها

تناسبی نداشته باشد، نابسامانی و شکاف ایجاد می‌شود. در واقع گاهی بر ارزش‌های هدف‌هایی خاص، تأکیدی استثنایی می‌شود و در همان حال، بر ابزارهای نهادی شده برای رسیدن به آن‌ها چندان توجهی نمی‌شود. در چنین وضعی، ثبات اجتماعی بر هم می‌خورد و افراد برای رسیدن به اهداف خود، از راه‌های غیر مشروع و غیرنهادی شده استفاده می‌کنند. «چون رفتارهای بدیلی که فرهنگ آن‌ها را مجاز بداند، بسیار محدود است، راه‌های متفاوت کمتری برای تطابق با شرایط تازه وجود دارد.» (مرتون، به نقل از کوزر^۱، ۱۳۸۳: ۴۳۲). فشار هنگامی پدید می‌آید که افراد بخواهند به این اهداف برسند ولی راه‌های مشروع و پذیرفته اجتماعی برای رسیدن به آن‌ها، در دسترس نباشد. «هنگامی که میان هدف‌ها و وسایل، ناسازگاری وجود داشته باشد می‌توان گفت، فرد در حالتی بی‌هنجار به سر می‌برد.» (کیویستو^۲، ۱۳۸۶: ۱۴۸). یکی از نظریه‌پردازانی که نظریهٔ مرتون را بسط داد، رابرت اگنیو^۳ بود. به اعتقاد اگنیو، بزهکاری ممکن است روشی برای کاهش فشار باشد؛ یعنی برای دستیابی به اهداف دارای ارزش مثبت، برای حفظ یا تقویت محرک‌های مثبت یا برای پایان بخشیدن یا فرار از محرک‌های منفی. البته بزهکاری ممکن است برای لذت‌جویی یا هنگامی که بزرگسالان در صدد اداره کردن حالات عاطفی منفی خود از طریق مصرف مواد مخدر باشند، رخ دهد (کوثری به نقل از بنی اسد، ۱۳۹۵: ۷۹). به‌طور کلی، روح نظریهٔ فشار روانی - اجتماعی این پرسش را مطرح می‌کند که چگونه افراد راه‌هایی را می‌یابند که فشار وارده به خود را کاهش دهند؟ راه‌های مختلفی برای کاهش قرار گرفتن در معرض فشارها وجود دارد که برخی از آنها شامل تغییر محیط اجتماعی می‌شوند. به‌طور خاص می‌توان (۱) فشارهایی که موجب جرم می‌شوند را حذف نمود؛ (۲) فشارها را تغییر داد تا کمتر منجر به جرم شوند؛ (۳) اجتناب از فشارها را برای مردم آسان‌تر ساخت؛ و (۴) افراد را از فشارها دور نمود (علیوردی‌نیا، ۱۳۹۳: ۲۳۱).

اگنیو می‌گوید هیچ تعریف مشترکی در مورد نظریهٔ فشار وجود ندارد؛ باین حال

1. Coser
2. Kivisto
3. Robert Aghino

دو مشخصه برای این نظریه می‌توان برشمرد. نخست، نظریه فشار می‌گوید که بزهکاری هنگامی رخ می‌دهد که افراد نمی‌توانند آنچه را می‌خواهند از طریق مجاری مشروع به دست آورند. دومین مشخصه نظریه فشار نیز آن است که خواسته‌های برآورده نشده، فشاری بر فرد در جهت بزهکاری وارد می‌کند. به اعتقاد اگنیو گسستگی بین آرزوها و انتظارات در بیشتر مواقع منشأ عمده خشم / ناکامی نیست؛ زیرا آرزوها به اهداف آرمانی اشاره دارند و شکست در دستیابی به این اهداف خیلی جدی گرفته نمی‌شود. به علاوه، داده‌ها نشان می‌دهند که مردم تمایل دارند اهداف متنوعی را دنبال کنند و بیشترین اهمیت را به آن اهدافی می‌دهند که به بهترین نحو قابل دستیابی هستند و در مورد سطوح فعلی و مورد انتظار دستیابی به هدف خود اغراق یا آنان را تحریف می‌کنند. از آنجاکه هیچ کس انتظار ندارد در همه زمینه‌ها موفق باشد و به اهدافش دست یافته باشد، همین امر برای جلوگیری از فشار کافی است. علاوه بر این، افراد گاهی اوقات خود را به خاطر عدم دستیابی، ملامت می‌کنند و آن را ناشی از ناتوانی‌های خود می‌دانند و همین امر نیز جلوی خشم / ناکامی یا فشار را می‌گیرد؛ بنابراین، شکاف و گسستگی بین آرزوها و انتظارات تنها در برخی موقعیت‌های خاص منشأ فشار است. موقعیت‌هایی که در آنان محیط اجتماعی تمرکز بر یک یا چند هدف محدود و خاص را ترویج می‌کند. موقعیت‌هایی که در آنها بازخورد بیرونی که توسط دیگران به فرد داده می‌شود به قدری مکرر و صادقانه است که مانع از آن می‌شود که افراد در مورد میزان دستیابی به اهداف خود اغراق نکنند و در واقع احساس ناکامی به آنان دست دهد (کوثری به نقل از بنی اسد، ۱۳۹۵: ۷۸). نظریه فشار عمومی اگنیو نه ساختاری است و نه فردی و سعی می‌کند وقوع جرمی را تبیین کند که از فشارهای پیش‌روی فرد در زندگی ناشی شده است. این نظریه قادر است مقیاس‌های فشار، انواع اصلی فشار، رابطه بین فشار و بزهکاری، رویکرد تقابلی نسبت به فشار، عوامل رفتار بزهکارانه یا غیربزهکارانه و نظریه‌های سیاسی اخذشده از این نظریه را تعریف کند (سیگل^۱: ۱۹۹۸: ۱۷۹). علی‌رغم اهمیت و نقش فشار در بروز جرائم و رفتارهای انحرافی در افراد و اقشار مختلف، تحقیقات در این حوزه به‌ویژه از منظر

جامعه‌شناختی در خصوص فرار سربازان محدود و مغفول مانده و این مسئله تاکنون از این دیدگاه کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این در حالی است که نظریه‌های فشار معاصر، کاربست و دلالت‌های سیاستی آن با توجه به استفاده فراوان و تجربیات موفق‌تری که در سایر کشورها داشته است می‌تواند تا حدودی نویدبخش برون‌رفت از معضل فرار از خدمت باشد. آنچه که نظریه‌های فشار را برجسته می‌سازد قابلیت ارائه سیاست‌ها در سه سطح خرد، میانه و کلان است که می‌تواند در سه بازه زمانی کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت تنظیم شوند (علی‌وردی نیا و میرزایی، ۱۳۹۸: ۳۲۲). نظریه فشار نه تنها برای تبیین چرایی بالابودن احتمال ارتکاب جرم از سوی برخی افراد نسبت به برخی دیگر مورد استفاده قرار می‌گیرد، بلکه برای تبیین چرایی بالابودن میزان جرم در میان برخی گروه‌ها نیز استفاده می‌شود؛ برای مثال، گفته شده است مردان نسبت به زنان بالاتری از جرم را مرتکب می‌شوند، به دلیل اینکه آن‌ها فشارهای بیشتری را که موجب جرم می‌شود، تجربه می‌کنند؛ مثلاً قربانی جرم شدن و احتمال اینکه آنها از طریق ارتکاب جرم با فشارها سازگار شوند و بر آن فائق آیند، بیشتر است؛ بخشی از آن به این دلیل است که آنها خودکنترلی پایین‌تری دارند و احتمال داشتن دوستان مجرم در میان آنها بیشتر است. در مجموع، نظریه فشار یکی از اصلی‌ترین تبیین‌های مربوط به جرم فرار از خدمت را ارائه می‌دهد.

شکل شماره ۱: مدل اولیه و مفهومی پژوهش

بررسی به عمل آمده از پیشینه‌های تحقیق حاکی از آن است که پژوهش‌های قابل توجهی در خصوص فرار از خدمت سربازان صورت گرفته و دلایل متعددی برای وقوع آن ارائه شده است که این امر حاکی از نقش و اهمیت این موضوع در محیط‌های نظامی است. گزارشی از یافته‌های این نوع تحقیقات به شرح زیر ارائه می‌شود:

یکتائی و همکاران (۱۴۰۱) در تحقیقی با عنوان آسیب شناسی خدمتی سربازان وظیفه در یگان‌های مرزبانی ناجا مهمترین عوامل منجر به فرار را کم توجهی به موضوعات اعتقادی، توجه ناکافی به امور خدمات‌رسانی، بسترسازی از سوی افراد آلوده‌کننده بیرونی، وجود فرصت‌های جرم و استمرار جرم عنوان می‌نمایند. چگنی و همکاران (۱۴۰۰) در تحقیق واکاوی علل فرار از خدمت سربازی این علل را در مسائل شخصیتی، سازمانی و برون سازمانی دسته بندی می‌نمایند. نعمت شاهی و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیق وضعیت سلامت روان و عوامل تاثیرگذار بر آن در سربازان ایرانی، مهمترین عوامل تاثیر گذار را موضوعات برون سازمانی (خانوادگی، اقتصادی، روحی روانی) درون سازمانی (امکانات موجود، برخورد فرماندهان، نوع وظیفه محول شده و آموزش) عنوان نموده‌اند. یافته‌های تشکری و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیق تحلیل سیاستگذاری جنایی کارآمد در مواجهه با جرائم شایع در محیط‌های نظامی نشان می‌دهد دلایل محیطی، سازمانی، فردی و اجتماعی در این موضوع مؤثر می‌باشد. آزادی و محمدپور (۱۳۹۹) در تحقیق شناسایی و اولویت بندی عوامل مؤثر بر فرار کارکنان وظیفه دلایل ساختاری و عوامل فردی، محیطی و روانشناختی را در این امر دخیل می‌دانند. یافته‌های سادات جنایی (۱۳۹۹) در تحقیق بررسی عوامل زمینه ساز جرم فرار از خدمت سربازان وظیفه عوامل فردی، محیطی و اجتماعی و یافته حسین نژاد (۱۳۹۸) در بررسی راهکارهای پیشگیری و مقابله با جرائم کاری رده‌های ماموریتی عوامل مدیریتی، سازمانی، فردی و فرهنگی بوده است. هاشمی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیق شناسایی مهارت‌های ارتباطی افسران صف به منظور کاهش فرار از خدمت، این مهارت‌ها را نگرش‌های

رهبری، هوش هیجانی، اقتضانات رهبری معرفی می‌نمایند. زارعی (۱۳۹۷) در تحقیق بررسی علل و عوامل برون سازمانی موثر بر فرار سربازان این علل را مسائل خانوادگی، اقتصادی، عدم انگیزه، نحوه برخورد مراجع قضایی، تبلیغات می‌داند. یافته‌های کمالوند و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیق عوامل مؤثر بر فرار سربازان حاکی از آن است که مهمترین دلایل فرار سربازان عوامل مدیریتی، تقینی و برون سازمانی می‌باشد. کمالی و هاتفی (۱۳۹۵) در تحقیق شناسایی و اولویت بندی علل فرار از خدمت کارکنان انتظامی یزد این علل را بترتیب مسائل فردی، روانی، ساختاری و برون سازمانی و آهی و عبادی (۱۳۹۵) در تحقیق بررسی عوامل موثر بر نگرش کارکنان وظیفه در رفتارهای انحرافی عوامل تاثیرگذار را کنترل اجتماعی، دینداری، سن، تحصیلات و تأهل عنوان می‌نمایند.

جمع‌بندی پیشنهادها

جمع‌بندی پیشنهادها تحقیق نشان می‌دهد که اکثر این تحقیقات، عوامل گوناگونی را در خصوص فرار از خدمت سربازان احصا کرده‌اند اما آنچه مغفول مانده است بی‌توجهی آن‌ها به تبیین‌های جامعه‌شناختی و جرم‌شناختی در موضوع فرار بوده و راهکارهای ارائه‌شده کلی و فاقد سطح‌بندی است. بر این مبنا، رویکرد این پژوهش و تفاوت آن با تحقیقات پیشین، توجه به تبیین جرم فرار از منظر دلالت نظریه‌های جرم‌شناسانه خصوصاً نظریه فشار می‌باشد؛ بنابراین، راهکارهای از این منظر در سه سطح خرد، میانه و کلان ارائه شده است.

۳. روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر روش، کیفی و از نظر هدف، توصیفی - تحلیلی بوده و از لحاظ ماهیت به روش‌گرندد تئوری انجام شده است. جامعه آماری از بین مدیران و رؤسای بازرسی یک سازمان نظامی در سطح کشور که وظیفه رسیدگی به جرائم، صیانت و پیشگیری را برعهده دارند انتخاب شده‌اند. حجم نمونه در این تحقیق پس از اشباع نظری و مصاحبه با ۲۸ نفر خاتمه یافته

است. روش نمونه‌گیری، هدفمند بود زیرا افرادی با ویژگی‌های خاص - دارا بودن شرایط خبرگی - برای مصاحبه موردنیاز بوده‌اند. ابزار مورد استفاده مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بوده است. داده‌ها و اطلاعات اولیه و موردنیاز تحقیق عمدتاً از اسناد و مدارک، تحقیقات پیشین گردآوری شده است که با موضوع تحقیق ارتباط مستقیم دارد. فرایند تحقیق مبتنی بر سه نوع کدگذاری باز، محوری و انتخابی به شرح زیر بوده است:

کدگذاری آزاد: روند تجزیه و تحلیل داده‌ها است. در این مرحله به خرد کردن، مقایسه‌سازی، نام‌گذاری، مفهوم‌پردازی و مقوله‌بندی داده‌ها پرداخته شده است.

کدگذاری محوری: هدف این مرحله برقراری رابطه بین مقوله‌های تولیدشده در مرحله کدگذاری باز بوده است. در این مرحله، یکی از مقوله‌ها به‌عنوان مقوله محوری انتخاب شده و با عنوان «پدیده محوری» در مرکز فرایند، مورد کاوش قرار گرفته و ارتباط سایر مقولات با آن مشخص شده است.

کدگذاری انتخابی: این مقوله همان عنوانی (نام یا برجسب مفهومی) است که برای چهارچوب یا طرح به وجود آمده در نظر گرفته شده است. در کدگذاری انتخابی، مقوله‌ها در چهارچوبی نظری یکپارچه و پالایش شده است. می‌توان گفت که مقوله‌ها حول پدیده اصلی یا محوری سازمان‌دهی گردیده‌اند.

و در نهایت، برای روایی و پایایی تحقیق از نظر خبرگان و استادان دانشگاهی بهره گرفته شده است.

۴. یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی

خصوصیات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان در جدول شماره ۱ ارائه شده است:

جدول شماره ۱: خصوصیات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان

متغیر	گروه	فراوانی	درصد
تحصیلات	کارشناسی ارشد	۱۷	۶۱
	دانشجوی دکتری و بالاتر	۱۱	۳۹
سابقه کار در بازرسی	تا ۱۰ سال	۴	۱۴
	۱۱ تا ۲۰ سال	۱۰	۳۶
	۲۱ سال و بالاتر	۱۴	۵۰
توزیع جغرافیایی مصاحبه‌شوندگان	تهران	۱۰	۳۶
	استان‌ها	۱۸	۶۴

یافته‌های استنباطی

پس از انجام مصاحبه و تحلیل داده‌ها، تعداد ۱۲۷ مقوله به‌دست آمد. سپس مقوله‌ها جمع‌بندی و پس از بررسی‌های لازم در ۷۱ عنوان دسته‌بندی شد و پس از آن، در ۸ مفهوم فرعی و درنهایت در مضمون اصلی که مؤلفه «فشار» بود، قرار داده شدند. بر این اساس، یافته‌های پژوهش به‌عنوان مهم‌ترین عوامل جرم فرار از خدمت سربازان وظیفه یک سازمان نظامی بر اساس دلالت‌های نظریه فشار شناسایی شده است. نتایج تحقیق در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول شماره ۲: عناصر کلیدی مستخرج از مصاحبه

مضمون اصلی	مفاهیم فرعی	مقوله
نظریه فشار	فردی	استعمال مواد مخدر صنعتی یا غیرصنعتی
		استعمال سیگار
		بیماری
		ترس از پذیرش مسئولیت
		دلایل عشقی
اقتصادی	فردی	عدم علاقه به نظامی‌گری
		تاب‌آوری پایین
		انجام جرم، بزه یا اهمال در وظایف و ترس از مجازات
		سرپرست خانواده
اقتصادی	اقتصادی	ناتوانی در تأمین مخارج زندگی
		مشکلات اقتصادی یا فقر خانواده
		اشتغال به کار

مضمون اصلی	مفاهیم فرعی	مقوله
محیطی		کافی نبودن حقوق سربازی
		ناسازگاری با محیط خدمتی
		مسافت طولانی با شهر محل سکونت
		نبود امکانات اولیه زیستی
		شرایط بد آب و هوایی محل خدمت
		سختی خدمت در مناطق عملیاتی
		کمبود امکانات رفاهی در محل خدمت
خانوادگی		محیط سخت و دشوار خدمت سربازی
		طلاق والدین
		تأهل
		فوت والدین
		مریضی اعضاء خانواده
		کهولت سن پدر و مادر
		اعتیاد پدر یا مادر
گروه همسالان		حمایت افراطی خانواده از فرد و کاهش استقلال عاطفی
		ناسازگاری و اختلاف والدین با همدیگر
		نداشتن سرپرست خانواده
		هم خدمتی با سربازان فراری
		تجمیع سربازان دارای انواع تخلف در یک یگان
		تحقیر و تمسخر توسط سایر سربازان
		تعرض سربازان نسبت به همدیگر
مدیریتی		تشویق به فرار توسط دوستان
		فشار و سخت گیری های بی مورد مسئولین
		بیگاری کشیدن از سربازان
		برخورد تحقیرآمیز فرماندهان و مدیران با سربازان
		تحمیل وظایف خارج از توان سرباز از سوی فرماندهان
		تنبیهاات خارج از مقررات و آیین نامه انضباطی
		بی توجهی مسئولین به خواسته های ضروری
سازمانی		تبعیض در اعطای مرخصی
		عدم اعزام به مرخصی و نگهداری طولانی مدت
		استفاده از سرباز در امورات شخصی
		سلیقه ای عمل نمودن مسئولین
		پایین بودن سطح اطلاعات و دانش مدیریتی برخی از فرماندهان
		استفاده نامناسب از توانمندی سربازان

مضمون اصلی	مفاهیم فرعی	مقوله
		تبعیض در به کارگیری سربازان
		انتقال یا جابه جایی سربازان بدون در نظر گرفتن مشکلات شخصی
		عدم تناسب مدرک تحصیلی و شغل
		تبعیض ناعادلانه در واگذاری امکانات سازمانی
		ضعف در شناسایی مشکلات سربازان و حل آن
		برخورد نامتناسب با سربازان دارای سابقه فرار
		تفاوت خدمت در یگان‌های نظامی
		ترس و تهدید جانی توسط اشرار یا دشمن
		عدم برخورد قضایی قاطع با سربازان متخلف
		ناآشنایی به مهارت‌های حل مسائل زندگی
		القای سربازی به عنوان امر غیر ضروری و اتلاف وقت
		نامیدی و یأس از آینده شغلی
	اجتماعی	فشارهای جامعه برای پایان خدمت سربازی
		ترویج ازدواج قبل از خدمت سربازی
		تلقی بی‌تأثیر بودن خدمت سربازی در آینده شغلی
		تأثیر مسائل جامعه اعم از تظاهرات، اغتشاش، گروه‌های مخالف
		بیماری‌های اعصاب و روان
		اختلال شخصیتی
		افسردگی و انزوا
		کمبود عزت نفس
	روحي و روانی	مشکلات عاطفی
		فقدان روحیه صبر و سختی و تحمل شدائد
		مشکلات در برقراری ارتباط و تعامل با دیگران
		غرور بیجا
		تنفر از سربازی

اولویت‌بندی عوامل جرم فرار از خدمت سربازان وظیفه مبتنی بر نظریه

فشار

به منظور رتبه‌بندی مهم‌ترین دلایل فرار از خدمت سربازان، تعداد مقوله‌ها در هر مفهوم مبنا قرار داده شده است. نتایج به‌دست‌آمده از رتبه‌بندی عوامل فرار در جدول شماره ۳ ارائه می‌شود.

جدول شماره ۳: نتایج رتبه‌بندی مؤلفه‌های عوامل فرار از خدمت سربازان

رتبه	مقوله	مفاهیم فرعی	مضمون اصلی
۱	۱۱	مدیریتی	نظریه فشار
۲	۱۰	سازمانی	
۳	۹	خانوادگی	
۳	۹	روحي و رواني	
۴	۸	فردی	
۵	۷	محیطی	
۵	۷	اجتماعی	
۶	۵	اقتصادی	
۶	۵	گروه همسالان	

براساس داده‌های تحقیق، عامل مدیریتی با ۱۱ مضمون، سازمانی با ۱۰ مضمون، خانوادگی و روحی روانی هر کدام با ۹ مضمون، دلایل فردی با ۸ مضمون، دلایل محیطی و اجتماعی هر کدام با ۷ مضمون و دلایل اقتصادی و گروه همسالان هر کدام با ۵ مضمون به‌ترتیب بیشترین علت‌های فرار سربازان را تشکیل می‌دهند.

شکل شماره ۲: منظومه عوامل فرار از خدمت سربازان وظیفه براساس دلالت‌های نظریه فشار

۵. بحث و نتیجه‌گیری

در ایران لزوم پرداختن به دلالت‌های سیاستی از منظر جامعه‌شناختی زمانی برجسته می‌شود که به سبب پزشکی شدن مسائل اجتماعی و تسلط عمده سازمان بهزیستی، پزشکان و روان‌پزشکان بر مدیریت پیشگیری از جرائم و تقلیل مسائل اجتماعی به راه‌حل‌ها و درمان‌های فردی، زیستی و روانی، شاهد حاکمیت گفتمان پزشکی در کشور هستیم. این در حالی است که نمی‌توان جرائم را تنها و به‌عنوان پدیده‌ای منفک و مجرد مورد بررسی و مطالعه قرار دارد و درک و تبیین آسیب‌های اجتماعی (و جرائم) باید در متن ساختار اجتماعی و نقد و ارزیابی سیاست‌های اجتماعی موجود صورت پذیرد (علی‌وردی‌نیا، ۱۳۹۳: ۵۴). از این منظر می‌توان به اهمیت نظریه‌های جامعه‌شناختی و جرم‌یابی و در این تحقیق به نظریه فشار به‌عنوان یکی از دلالت‌های مهم در تبیین جرم فرار از خدمت سربازان نگاه کرد. سربازان وظیفه به‌عنوان قشری خاص و البته مهم از جامعه نظامی با فشارهای متعددی مواجه هستند که در سطح خرد، میانه و کلان قابل بررسی است. در سطح خرد، آنان دوره انتقالی از دوران نوجوانی به جوانی را تجربه می‌کنند که می‌تواند یکی از پر تنش‌ترین مراحل زندگی فرد باشد. علاوه بر فشارهای متداولی که همه انسان‌ها کمابیش با آنها مواجه هستند افراد در برهه‌های از زندگی در وضعیتی قرار می‌گیرند که این فشارها تشدید می‌شود؛ دوره سربازی یکی از این دوره‌هاست. شرایط نامساعد محیط خدمتی، رفتار نامطلوب فرماندهان و مدیران، استرس‌های محیط خدمتی، محیط خانوادگی سرباز، بیماری‌های روحی روانی، مشکلات اقتصادی و اجتماعی و... هر کدام با ده‌ها مؤلفه که از یافته‌های این تحقیق است، از زمینه‌های فشار برای فرار از محیط خدمتی است. از دیدگاه آنومی نهادی، فشارها در سطح کلان، برخی به عدم توازن نهادی یا اجتماع برمی‌گردد. دیدگاه‌های نامناسبی که در سطح جامعه در خصوص سربازی وجود دارد و این دوران را دوره اتلاف عمر و بی‌تأثیر در زندگی آینده می‌داند و آن را موجبات عقب‌ماندگی افراد از حوزه‌های زندگی (مثلاً اقتصادی) می‌داند می‌تواند از جمله فشارهای مهم وارده برای فرار سربازان

از محیط خدمتی باشد. جامعه در این وضعیت ناتوان از همسوسازی سربازان با محیط‌های خدمتی بوده و با رهنمودهای منفی مثل اتلاف عمر، عدم تأثیر در آینده، ناامیدی و... بر این فشارها می‌افزاید. نمونه‌های موفقیت‌آمیز از همسوسازی جامعه را در زمان جنگ تحمیلی، اعزام داوطلبانه سربازان و جوانان به جبهه‌های جنگ به‌عنوان امر مطلوب می‌توان اشاره کرد؛ بنابراین، زمینه‌های برون‌سازمانی از محیط خدمتی با ایجاد موجی از افکار منفی نه‌تنها موجبات فرار سربازان اعزام‌شده را فراهم می‌کند بلکه در مواردی زمینه‌های ممانعت از اعزام افراد مشمول به سربازی را نیز شامل می‌گردد. از سویی، ناهنجاری روحی و روانی سربازان و مشکلات متعددی که سربازان در محیط‌های خانوادگی با آن مواجه هستند از جمله متأهل بودن، فقر، بیماری اعضای خانواده، طلاق والدین، ناسازگاری آنان و... تشدیدکننده این اوضاع است. کاستی‌های فراوان محیط خدمتی اعم از ابعاد مدیریتی فرماندهان، بی‌توجهی به خواسته‌های مشروع سربازان، عدم درک آن‌ها، ضعف رفتاری و... نیز در زمره مهم‌ترین دلایل فشار بر سربازان و درنهایت فرار آنان قرار می‌گیرد. نواقص موجود محیط‌های نظامی مثل کمبود امکانات، تفاوت‌های محیط خدمتی، تفاوت خدمتی در انواع سازمان‌های نظامی و مقایسه این وضعیت توسط سربازان، عدم استفاده بهینه از توانمندی‌های سربازان و... می‌توانند بر سربازان فشار بیاورد تا از محیط خدمتی فرار نمایند زیرا توانایی مقابله با این فشارها را ندارند و بنا بر گفته «اگنیو» این فرار برای آن‌ها، احساس رهاشدگی ایجاد می‌کند. یافته‌های تحقیق نقش فشار را به‌عنوان یکی از عوامل مهم در فرار از خدمت سربازان وظیفه ثابت می‌کند؛ بنابراین، می‌توان با اطمینان دلالت‌های این نظریه را به‌عنوان منابع تأمین‌کننده این جرم بیان کرد. نتایج پژوهش با یافته‌های چگنی و همکاران (۱۴۰۰) که دلایل شخصیتی و سازمانی را عامل فرار سربازان دانسته‌اند و یافته‌های تشکری‌پور و همکاران (۱۳۹۹) که دلایل محیطی - سازمانی و فردی، اجتماعی و یافته‌های نعمت‌شاهی و همکاران (۱۳۹۹) که دلایل خانوادگی، اقتصادی و یافته‌های آزادی و همکاران (۱۳۹۹) که عوامل ساختاری، فردی، محیطی، مدیریتی و یافته‌های سادات جنانی (۱۳۹۹) که دلایل فردی، محیطی، سازمانی

و در نهایت یافته‌های حسین‌نژاد (۱۳۹۸) که دلایل مدیریتی و سازمانی و فردی را عامل فرار سربازان وظیفه می‌دانند، هم‌راستایی دارد.

۶. پیشنهادات

بر اساس یافته‌های تحقیق، راهکارهای پیشگیری از فرار سربازان را می‌توان در سه سطح خرد، میانه و کلان پیاده‌سازی کرد:

در سطح خرد (کوتاه‌مدت)

- انجام آزمون ارزیابی شخصیت سربازان در بدو ورود و انتهای دوره‌های آموزشی برای استفاده در طرح تقسیم؛
- برگزاری دوره‌ی مهارت رفتاری، کنترل خشم، حل مسئله و... برای فرماندهانی که مسئولیت سربازان را برعهده دارند؛
- توانمندسازی شناسایی سربازان دارای مشکلات روحی و روانی توسط فرماندهان برای معرفی به مراکز درمانی؛
- انفکاک فرماندهان بد اخلاق و پر خاشاک و دارای مشکلات روحی از مسئولیت‌های مستقیم سربازان مثل قرارگاه؛
- تبیین نظریه‌های جامعه‌شناسی و جرم‌شناسی مثل نظریه فشار برای فرماندهان و مدیران برای آگاه‌سازی، مطالعات فرسنگی
- اعزام به‌موقع و بدون تبعیض سربازان به مرخصی و یا اعطای مرخصی تشویقی در جهت افزایش روحیه خدمتی؛
- حمایت و تشویق فرماندهان و مدیران توانمند که کمترین میزان آمار فرار از خدمت را دارند؛
- ارتباط مستقیم با خانواده سربازان فراری و بررسی دلایل فرار و ارائه مشاوره به آن‌ها؛

- برگزاری مراسم شاد و مفرح در اعیاد مذهبی و ملی و مناسبت‌های خاص در محیط‌های نظامی؛
- غنی‌سازی اوقات فراغت سربازان از طریق تشویق به ورزش، برگزاری مسابقات، مراسم مذهبی و...؛
- برگزاری کیفی کلاس‌های آگاه‌سازی و صیانتی از طریق پخش فیلم، کلیپ و...؛
- ایجاد ارتباط مستقیم فرماندهان و مسئولین با سربازان به صورت مستمر.

در سطح میانه (میان‌مدت)

- ایجاد ارتباط آنلایین خانواده سربازان وظیفه با محیط‌های خدمتی و آگاهی دوجانبه از مشکلات سربازان، غیبت آنان و...؛
- پیش‌بینی سازوکارهای معرفی سربازان با استعداد به سایت‌های کاربایی و استخدامی در پایان سربازی؛
- ایجاد سازوکارهای استخدام سربازان با استعداد و علاقه‌مند در سازمان‌های نظامی (تسهیل استخدام)؛
- سرمایه‌گذاری گسترده در جهت خوشایندسازی محیط‌های آموزشی و خدمتی در تمام سازمان‌های نظامی؛
- اطلاع‌رسانی مستمر در خصوص عواقب و مجازات‌های غیبت و فرار از خدمت از طریق رسانه‌ها؛
- شناسایی، معرفی و تحت‌پوشش قراردادن سربازان دارای مشکلات اقتصادی به مراکز حمایتی.

در سطح کلان (بلندمدت)

- برنامه‌های وسیع مهارت‌آموزی در دوران سربازی خصوصاً در اوقات فراغت سربازان به‌منظور بهره‌گیری از توانمندی آنان، کسب درآمد و ممانعت از حس بیهودگی؛
- پیش‌بینی دروس آماده‌سازی مهارت‌های سربازی در آخرین سال دوره دبیرستان با تعامل با آموزش و پرورش به‌منظور آشنا سازی با محیط‌های نظامی، تبیین ضرورت‌های سربازی، مسائل پیش رو در محیط‌های سربازی و...؛
- اختصاص ردیف بودجه ویژه مخصوص متاهلین و سربازان دارای مشکلات اقتصادی به سازمان‌های نظامی؛
- تغییر رویکردهای سنتی در تأمین خلأهای سازمان‌های نظامی و اتخاذ راهبرد استفاده از سربازان حرفه‌ای؛
- ترغیب حس وطن‌پرستی و دفاع از آرمان‌های اسلامی و اعتقادی در جامعه از طریق ساخت فیلم، سریال، ظرفیت‌های فضای مجازی و رسانه‌ای با تأکید بر نقش سربازان وظیفه.

سپاسگذاری

در پایان از همه اساتید و پژوهشگرانی که محقق را در گردآوری اطلاعات و تدوین این پژوهش یاری فرموده‌اند تقدیر و تشکر می‌شود.

— آزادی، محمدحسین و محمدپور، علی اصغر. (۱۴۰۰). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر فرار کارکنان وظیفه. *فصلنامه منابع انسانی ناجا*، ۱۵(۶۶)، ۹-۲۹. قابل بازیابی از:

http://phr.jrl.police.ir/article_98400.html

Doi: 10.22034/PHR.2022.98400

— اشتری، حسین. (۱۳۹۵). خبر آنلاین، ۱۱ دی. قابل بازیابی از:

<https://www.khabaronline.ir/news/618099>

— آل وینفری، توماس (۱۳۸۸). *نظریه جرم‌شناسی*. ترجمه سیدرضا افتخاری، نشر دانشگاه آزاد واحد گناباد.

— آهی، پرویز و عبادی، علی (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر نگرش کارکنان وظیفه به رفتارهای انحرافی. *فصلنامه علمی نظارت و بازرسی*، ۱۳۹۵(۳۸)، ۸-۵۷. قابل بازیابی از:

http://si.jrl.police.ir/article_10171.html

doi: 20.1001.1.17359554.1395.1395.38.3.7

— ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۱). *جرم‌شناسی پیشگیری*. جلد اول، تهران: میزان.

— احمدی، حبیب. (۱۳۸۴). *جامعه‌شناسی انحرافات*. تهران: انتشارات سمت.

— اسیدی، سیدمحمدرضا، سیدی، سیدحسین و صلواتیان، سیاوش (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی تجربی خدمت نظام وظیفه از منظر سربازان دارای مدرک تحصیلات تکمیلی. *پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی*، ۱۴(۵)، ۶۷-۸۶. قابل بازیابی از:

https://ssoss.ui.ac.ir/article_20962.html

doi: 10.22108/SSOSS.2016.20962

— امیدی، اسماعیل (۱۳۹۳). *بررسی عوامل مؤثر بر فرار از خدمت سربازان وظیفه فرماندهی انتظامی استان گیلان*. دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی گیلان.

— باصری، احمد (۱۳۹۲). *بررسی میزان تمایل و علل فرار از خدمت سربازان*. مرکز تحقیقات کاربردی معاونت نیروی انسانی فراجا.

- بنی اسد، زیبا (۱۳۹۵). بررسی دلایل بر فرار از خدمت کارکنان وظیفه استان هرمزگان با رویکرد جرم‌شناسانه. دفتر تحقیقات هرمزگان.
- بیرو، آلن (۱۳۸۰). فرهنگ علوم اجتماعی. ترجمه باقر ساروخانی، تهران: نشر کیهان.
- تشکری‌پور، احمد، یوسفوند، یعقوب و اسفندیار، ولی‌الله (۱۳۹۹). تحلیل سیاست‌گذاری جنایی کارآمد در مواجهه با جرائم شایع در محیط‌های نظامی. مدیریت نظامی، ۲۰(۴). ۶۵-۸۸. قابل بازیابی از:
https://jmm.iranjournals.ir/article_244352.html
 Doi: 10.22034/IAMU.2021.521321.2506
- چنگی آشتیانی، جواد، آوخ کیسمی، فرهاد، جهانداری، پیمان و راه نجات، امیر محسن (۱۴۰۰). واکاوی علل فرار از خدمت سربازی یک مطالعه کیفی، مجله علوم مراقبتی نظامی، ۸(۴). ۳۱۹-۳۳۱. قابل بازیابی از:
<https://mcs.ajaums.ac.ir/article-1-509-en.html>
 Doi: 10.52547/mcs.8.4.319
- حسین‌نژاد، بیژن (۱۳۹۸). بررسی راهکارهای پیشگیری و مقابله با جرائم کاری رده‌های مأموریتی فرماندهی انتظامی استان اردبیل (با تأکید بر جرم فرار از خدمت و ایراد خسارات به وسایل نقلیه). مرکز تحقیقات کاربردی اردبیل.
- زارعی، مصطفی (۱۳۹۷). بررسی علل و عوامل برون‌سازمانی مؤثر بر فرار سربازان بعد از اعزام به دوره ضرورت در یک یگان نظامی. مجموعه مقالات کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روان‌شناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی- اجتماعی، سیویلیکا. قابل بازیابی از:
<https://www.sid.ir/paper/897918>
- سادات جنانی، عطیه (۱۳۹۹). عوامل زمینه‌ساز جرم فرار از خدمت سربازان وظیفه و راه‌های پیشگیری از آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود.
- سلیمی، علی و داوری، محمد (۱۳۹۱). جامعه‌شناسی کجروی. پژوهشکده حوزه و دانشگاه.

- عضدی، وحید و سالاری، یوسف. (۱۳۹۲). بررسی علل غیبت و فرار از خدمت کارکنان وظیفه (مطالعه موردی: فرماندهی انتظامی استان کرمان). *فصلنامه علمی ترویجی منابع انسانی ناجا*، شماره: ۱۵ (۶۶)، ۷۷-۹۶. قابل بازیابی از: http://phr.jrl.police.ir/article_92152.html
- علیوردی نیا، اکبر، و میرزایی، سمیه (۱۳۹۸). دلالت‌های سیاستی نظریه‌های فشار آنومی نهادی مسنر و روزنفلد و فشار عمومی آگنیو در کاهش رفتارهای انحرافی دانشجویان. *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۶ (۱۴)، ۳۱۷-۳۵۷. قابل بازیابی از: https://ssi.journals.umz.ac.ir/article_2540.html
doi:10.22080/SSI.2020.17774.1699
- علیوردی نیا، اکبر (۱۳۹۳). مدیریت پیشگیری از جرم در ایران. *سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۳ (۸)، ۳۷-۵۸. قابل بازیابی از: https://www.jmsp.ir/article_7769.html
- فتحی آشتیانی، علی، سجاده‌چی علی (۱۳۸۴). ارزیابی روان‌شناختی سربازان واحد آماد و پشتیبانی در یک واحد نظامی. *طب نظامی*، ۷ (۲)، ۱۵۳-۱۵۹. قابل بازیابی از: https://militarymedj.bmsu.ac.ir/article_1000029.html
- قانون جرائم نیروهای مسلح (۱۳۹۵). نشر میزان.
- کریمی، یوسف (۱۳۸۸). نگرش و تغییر نگرش. تهران: نشر ویرایش.
- کمالوند، حسین، کریمی طاهر، رسول و وثوقی، عبدالله (۱۳۹۵). بررسی عوامل مؤثر بر فرار خدمت سربازان، مورد مطالعه پایگاه یکم شکاری مهرآباد. *فصلنامه علوم و فنون نظامی*، ۱۲ (۳۶)، ۱۰۵-۱۲۱. قابل بازیابی از: https://www.qjmst.ir/article_26878.html
- کمالی، محمد و هاتفی، محمدرضا (۱۳۹۵). *شناسایی و اولویت‌بندی علل فرار از خدمت کارکنان وظیفه ف.ا.ا.یزد*، دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی یزد.
- کوزر، لوئیس (۱۳۸۳). *زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی*. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر علمی.
- کیویستو، ویتور (۱۳۸۶). *اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی*. ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی.

- معظمی گودرزی، سجاد، داودی گرمارودی، هما و سماواتی پیروز، امیر (۱۴۰۱). پیشگیری از وقوع جرم خودزنی در بین کارکنان وظیفه نیروهای مسلح، فصلنامه علمی نظارت و بازرسی، ۱۴۰۱ (۵۹). ۱۶۵-۱۹۰. قابل بازیابی از: http://si.jrl.police.ir/article_98890.html
Doi: 10.22034/SI.2022.98890
- مختاری، حمید، خیری، رسول، علیپور، آرمان (۱۳۹۷). بررسی تأثیر ساختار خانواده در نحوه خدمت سربازان وظیفه. فصلنامه پرستار و پزشک در رزم، ۱۸ (۶). ۲۵-۳۲. قابل بازیابی از: <http://npwj.m.ajauims.ac.ir/article-1-507-fa.html>
- ممتاز، فریده (۱۳۸۱). انحرافات اجتماعی نظریه‌ها و دیدگاه‌ها. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- میرزاخانی، عبدالرحمان و درویشی، صیاد (۱۳۹۳). پیشگیری اجتماعی از سرقت از طریق مداخله جامعه محلی، مطالعات پیشگیری از جرم، ۹ (۳۰). ۳۳-۵۲. قابل بازیابی از: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1103128>
- ممیزاده، جعفر (۱۳۸۱). ترک خدمت در سازمان بررسی علل، عوارض و عواقب آن. نشریه توسعه مدیریت، ۴۴ (۱). ۴۴-۳۲. قابل بازیابی از: <http://ensani.ir/fa/article/3969>
- نایب‌پور، محمد و معصومی، احمد (۱۳۹۴). فرار از خدمت سربازان وظیفه در یگان‌های مرزی و تأثیر آن بر امنیت مرز. علوم و فنون و مرز دانشکده علوم و فنون مرز، ۵ (۴). ۹۳-۱۱۷. قابل بازیابی از: <https://www.magiran.com/paper/1547486>
- نجفی ابرنآبادی، علی حسین (۱۳۸۳). پیشگیری عادلانه از جرم مندرج در علوم جنایی. تهران: انتشارات سمت.
- نجفی ابرنآبادی، علی حسین (۱۳۷۸). پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی، مجله تحقیقات حقوقی، ش ۲۶ (۲۵). ۲-۲۰. قابل بازیابی از: <http://ensani.ir/fa/article/7295>
- نعمت‌شاهی، محمد، پارسایی مهر، زهرا و روشن‌زاده، مصطفی (۱۳۹۹). وضعیت سلامت روان و عوامل تأثیرگذار بر آن در سربازان ایرانی. مجله طب نظامی، ۲۲ (۹). ۴-۱. قابل بازیابی از:

https://militarymedj.bmsu.ac.ir/article_1000987.html

Doi: <https://doi.org/10.30491/JMM.22.9.3>

— نوروزی سیدحسینی، رسول، امیری، مجتبی، خطیبزاده، مهدی، اسماعیلی محمد و آزادان، مهدی (۱۳۹۳). درآمدهای بر روش تحقیق در ورزش. تهران: دانشگاه تهران.

— نوری، مرادعلی (۱۳۹۵). بررسی میزان تأثیر و به‌کارگیری نقش فرماندهان و مدیران ناجا در پیشگیری از جرم. *فصلنامه انتظام اجتماعی*، ۸(۲)، ۱۰۹-۱۳۴. قابل بازیابی از:

<http://ensani.ir/fa/article/394939>

— نوری، مرادعلی و رضایی‌راد، مجید (۱۳۹۴). نقش فرماندهان انتظامی در پیشگیری فرار از خدمت کارکنان وظیفه. *فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی*، ۱۰(۲)، ۲۵۱-۲۷۵. قابل بازیابی از:

<http://ensani.ir/fa/article/468166>

— واعظی‌نژاد، حجت‌الله و موسوی نقابی، سیدمجتبی (۱۳۹۹). تبیین معیارهای به‌کارگیری بهینه کارکنان وظیفه بر اساس تحلیل مضامین فرامین مقام معظم رهبری. *فصلنامه علمی مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی*، ۱۰(۳۹)، ۱۵۱-۱۷۸. قابل بازیابی از:

https://smsnds.sndu.ac.ir/article_1053.html

Dor:<https://dorl.net/dor/20.1001.1.24234621.1399.10.39.6.8>

— ولی‌زاده، شاهرخ و پوستچی، رضا (۱۳۹۲). بررسی تأثیر نظام زندانبانی بر بهداشت روانی سربازان وظیفه (مورد مطالعه: سربازان وظیفه زندان‌های خوزستان). *فصلنامه دانش انتظامی خوزستان*، ۱(۲)، ۳۲-۴۷. قابل بازیابی از:

http://khuzestan.jrl.police.ir/?_action=article

— هاشمی، صدیقه سادات (۱۳۹۸). *شناسایی مهارت‌های ارتباطی افسران صف به‌منظور کاهش فرار از خدمت. پرخاشگری و احساس افسردگی سربازان مراکز آموزش سربازی ناجا*، مرکز تحقیقات کاربردی معاونت آموزش ناجا.

— هاشمی، صدیقه سادات و احمدی، حسن (۱۳۹۹). تأثیر قابلیت‌های رهبری فرماندهان بر کاهش فرار از خدمت. *پرخاشگری و احساس افسردگی سربازان ناجا*، پژوهش‌های دانش انتظامی، ۲۲(۴)، ۱۱۵-۱۴۴. قابل بازیابی از:

<http://ensani.ir/fa/article/446271>

- یکتائی، مهدی، سهراب، بهمن، کاظمی کسور، مهدی و میرزایی، محمد (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی خدمتی سربازان وظیفه در یگان‌های مرزبانی ناجا. فصلنامه علوم و فنون مرزی، ۱۱(۲). ۵۳-۸۶. قابل بازیابی از:

http://bst.jrl.police.ir/article_98073

- Brown, S. E., Esbensen, F. A., & Geis, G. (2010). *Criminology: Explaining crime and its context* (7th ed.). New Providence, NJ: Matthew Bender & Company, Inc.
- Corbin, J. & Strauss, A. (1990). Grounded Theory Research: Procedure and Evaluative Criteria. *Qualitative Sociology*, 13: 3-21.
- Vito, G. F., & Maahs, J. R. (2017). *Criminology: theory, research, and policy*. Burlington, MA: Jones & Bartlett Publishers.
- Holth, T., & Boe, O. (2017). *Enhancing the Leadership Communication Skills of Norwegian Military Officers*.
- Rende B, Ramsberger G, Miyake A. *Commonalities and differences in the working memory components underlying letter and category fluency tasks: A dual-task investigation*. *Neuropsychology*. 2002;16(3): 309-21.
<http://dx.doi.org/10.1037//0894>
- Merton, Robert.K (1968). *Social Theory and Social Structure*, New York: Columbia University.
- Johns, G. (2001). *The Psychology of Lateness, Absenteeism, and Turnover, in Anderson, N, Ones, D.*

